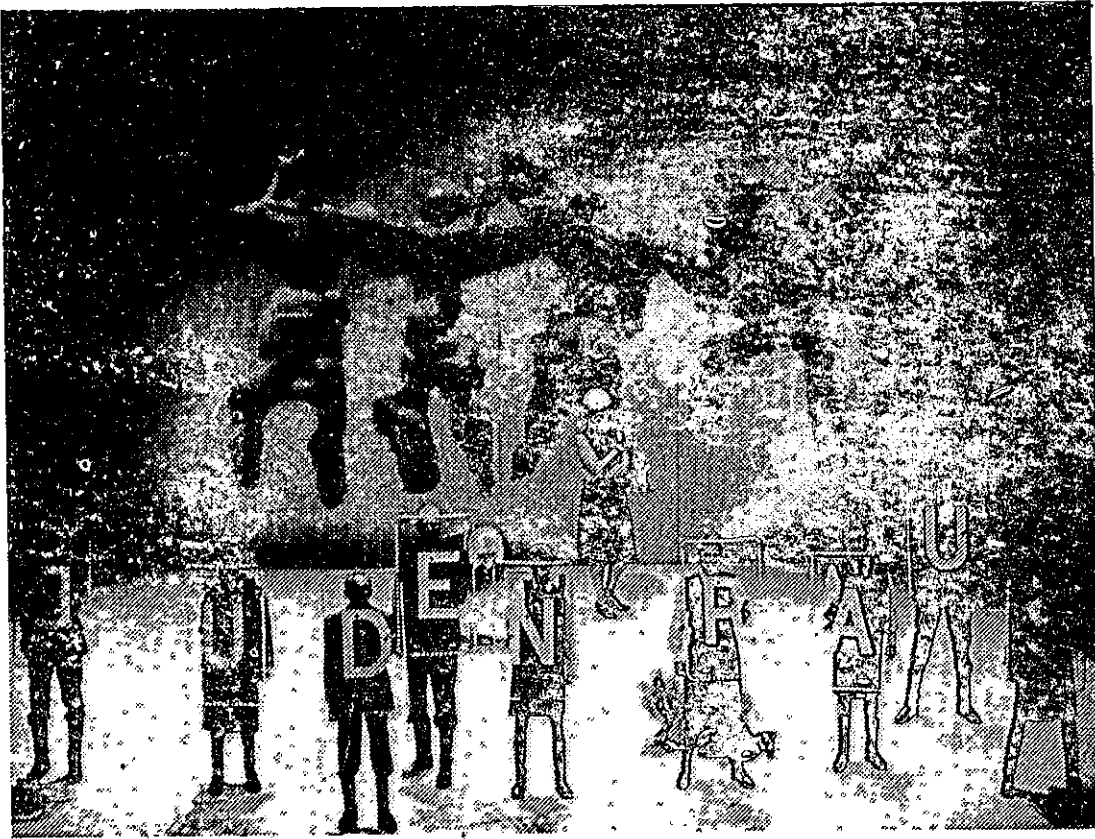

پیتر هسه
ترجمه: مریم بافکرپور

گروههای تئاتر آزاد آلمان

هزینه‌های کمتری برای آنها در برداشته باشد. این گروه جدید مارتینا وان بوکسن^۸ و میشل بلتیس^۹ بنا بر روایت هیجان‌انگیزی براساس اثری از کلايست^{۱۰} تحت عنوان پانته زیله^{۱۱} - فعالیت خود را آغاز کردند: تئاتری مناسب بدون بهره‌گیری چندان از جنبه‌های ادبی اما سرشار از پندارهای مؤثر و هیجان‌انگیز. در تئاتر وو- وای^{۱۲} فرانکفورت تجارب تئاتری بیشماری که قبلاً توسط اعضای گروه نمایشی آزاد در گروه‌های دیگر از جمله تئاتر اشلیک سوپز^{۱۳} و یا گروه قدیمی تورم^{۱۴} در فرانکفورت کار شده است، دیگر بار و به شکلی نوین به تجسم در می‌آیند. در این تئاتر همچنین ترکیبی از شیوه‌ها و سبک‌های پیشمار مملو از ذوق و به معنای واقعی سرگرم‌کننده و همواره سیاسی یافت می‌شود؛ همچنانکه در آخرین تولید نمایشی این گروه تحت عنوان زن نیک سچوان^{۱۵} اثر پرشت مشاهده می‌شود. یکی از پرسابقه‌ترین گروه‌های نمایشی آزاد، گروه نمایشی روت گروتسه^{۱۶} - (زله قمرز میوه) برلین است. این گروه نمایشی که در اصل برای کودکان اجرا دارد، بارها انسان‌های مورد ظلم جامعه یا متضرر از آن را به نمایش گذاشته است. به همین جهت است که نمایش‌های کلاسیک تئاتر روت گروتسه نظیر نمایش‌های این آن چیزی نیست که ما در موردش صحبت کنیم^{۱۷} - و اینها چیه که راجع به عشق می‌گویند؟^{۱۸} - مگر در بیشمار تئاترهای شهری و ایالتی به روی صحنه می‌رود. امروزه، کارگردانان تئاتر و نویسندگانی که در کانون‌های معینی فعالیت می‌کنند، بیش از پیش با گروه‌های تئاتر آزاد مشارکت دارند. بعنوان مثال، کارگاه نمایشی هانور مدتها نویسنده‌ای خاص خود داشت. کارگاه نمایشی ماربورگر^{۱۹} - برژتیا لینه^{۲۰} - را بعنوان کارگردان تولید نمایشی خود آلیس در «سرزمین عجایب» تعیین نمود. و گروه نمایشی سطح

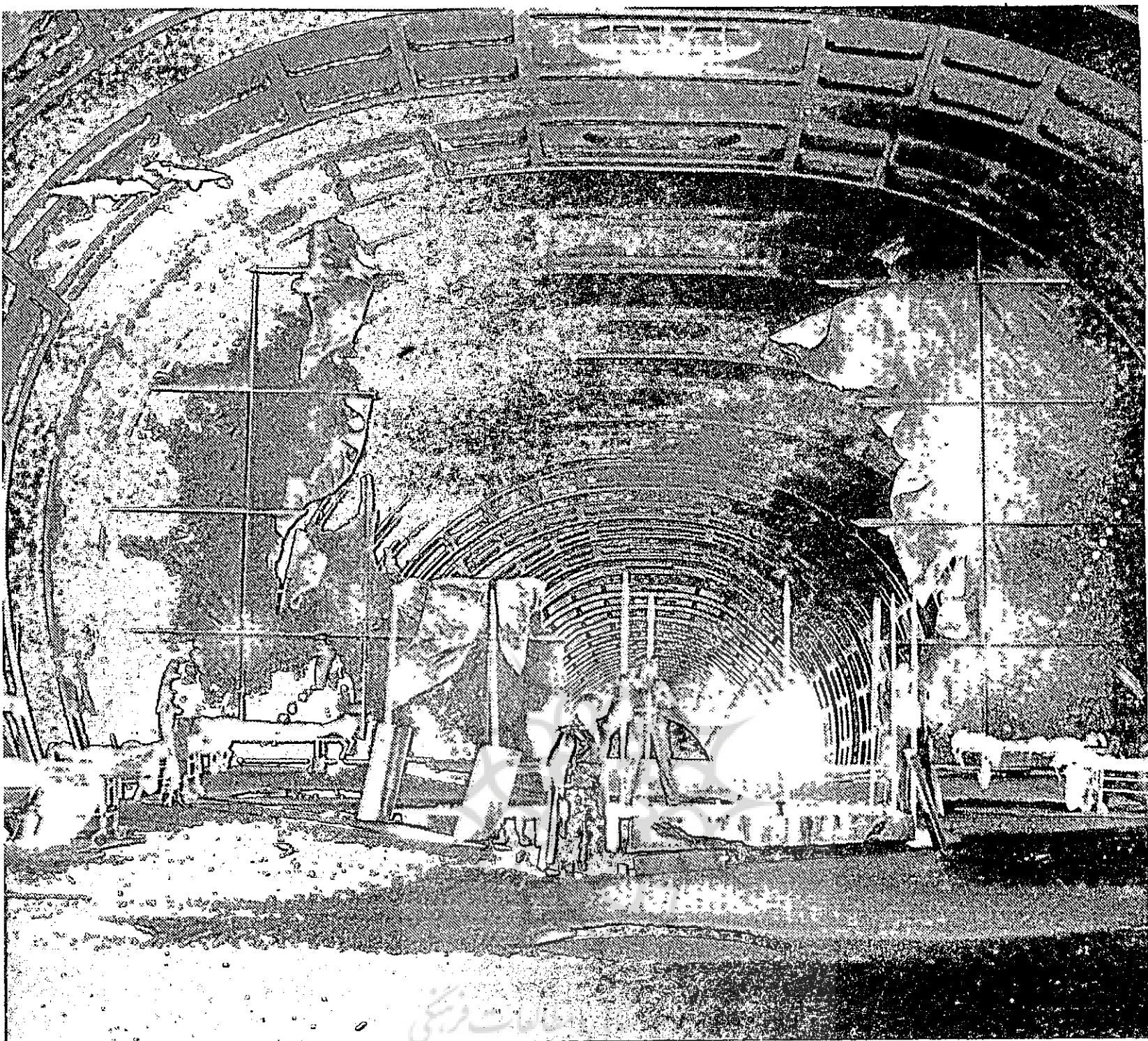
که تماشاگران نیز دخالت داده می‌شوند، رویدادهای نمایشی، پرلودها^۶ و انترلودها^۷، نمایش‌های هجانی، کمدی‌هایی که در آن یک کمدین مقابل تماشاگران ایستاده و مسائل خنده‌دار را بازگو می‌کند، برنامه‌های قرائت یا تک خوانی، اهتیتی ندارد که این نمایش‌ها در کجا برگزار شود. ترکیبی مشابه از عناصر گوناگون را می‌توان در درون مایه نمایش‌های گروه‌های آزاد یافت، مضامین تازه‌ای که اغلب حاصل نوآوری خود اعضای گروه نمایشی است و نیز نمایشنامه‌های نویسندگان یا اقتباس‌هایی از متون کلاسیک، اما تبدیل تئاتر سیاسی، که دارای بیان ایدئولوژیکی و خواستار دگرگونی جامعه است، به تئاتری بر محور تجربه حسی و نیازهای هنری. اینک، بسیاری از گروه‌های تئاتر آزاد هنوز نیز بطور کامل از تئاتر سنتی متمایز می‌باشند. گرچه در مورد گروه‌های دیگر، تفاوت‌ها بیش از پیش کم‌رنگ شده است با در نظر گرفتن این مسأله که تئاترهای شهری و ایالتی نیز درسه‌های ارزشمند بسیاری از تئاتر گروه‌های آزاد فرا گرفته‌اند.

دو عامل در شکل‌گیری تدریجی تئاتر آزاد آلمان در طول سالها مؤثر بوده است: نخست، نوآوری‌های نسل پیشگامان؛ دوم، این واقعیت که نسلی جوانتر این عرصه تئاتری را آگاهانه و فراسوی آداب و رسوم و قواعد مهم برگزیده است. هنگام مواجهه با فشارهای شدید مالی، نیروی خلاقه گروه‌های تئاتر آزاد، نقش مهمی را ایفا می‌کند. کارگاه هنری تئاتر هانور که از زمان تأسیس در سال ۱۹۷۴ بشدت خود را به ارزشهای حرفه‌ای خاص گروه آزاد خود مقید ساخته بود، در نتیجه مشکلات مالی که غلبه بر آنها غیرممکن بود، در سال ۱۹۹۱ تصمیم گرفت به فعالیت‌های خود خاتمه بخشد. اما دیری نپایید که گروه جدیدی با سبک هنری خاص و تجاری که کسب کرده بودند، احساس کردند قادرند از الگویی پیروی نمایند که

گروه‌های تئاتر آزاد در اواخر دهه ۶۰ در آلمان غربی سابق در اعتراض به جامعه، از یکسو، و در اعتراض به تئاترهای سازمانی از سوی دیگر، تشکیل شدند. امروزه، صدها تئاتر آزاد در صحنه تئاتر آلمان یافت می‌شوند که دیگر نه در مقابله با تئاترهای سازمانی بلکه به عنوان بخش مکمل و لازم آن بشمار می‌روند.

در واقع، واژه آزاد بیش از آن گویا است که بتوان آن را با دقت بیشتر توصیف کرد. تا آنجا که به تئاتر آزاد مربوط می‌شود، تنها می‌توان اشکال گوناگون این تئاتر را از دیدگاه گروه‌های نمایشی یا صاحب‌نظران توصیف نمود. از لحاظ تاریخی، تئاتر آزاد در آلمان غربی سابق قبل از هر چیز مقابله به مثلی بود با اصطلاح تئاتر سازمانی دهه ۶۰ که از دولت یارانه دریافت می‌کرد. این تئاتر عبارت بود از تئاترهایی که در سراسر یک ایالت فعالیت داشتند، همچون هسه^(۱)، شتات تئاتر^(۲)، تئاترهای شهری که برای یک شهر فعالیت می‌کردند، همچون لاندس بونن^۳ و دور تسموند^۴، یا و یا تئاترهای یک ناحیه، نظیر اسلینگن^۵ و نیز تئاترهای خصوصی و تئاترهای ستیار. تئاتر آزاد هر چه را که تحت عنوان ساختارهای ثابت پذیرفته شده بود، مورد انتقاد قرار می‌داد و در عین حال با محتوا و قالب کار تئاتری خود، اعتراض خود را بر علیه رعایت اعتدال و فقدان خلاقیت تئاترهای بزرگ، و هر آنچه که فاقد الهام بود، نشان می‌داد. ضمن اینکه تسمیه تئاتر آزاد خود گواهی اعتماد بنفیس تازه زنان و مردان خالق تئاتر بود که خود را آندره قوی احساس می‌کردند تا به شیوه‌ای آزاد و خارج از ساختارهای محدود موجود و در شرایط عدم امنیت مالی فعالیت کنند. جو نوآوری و دگرگونی که بر جامعه این عصر حکم فرما بود، از یکسو موجبات این پیشرفت را فراهم آورد، اما از سوی دیگر گسترش این جنبش نیازمند الگوهای کاملاً نوین بود. این الگوهای نوین در هیأت نوجوانانی تهییج شده نمود یافت که پیرو وفادار گروه‌های کوچک نمایشی جدید و تولیدات آنها بودند. اینک، پس از گذشت ۲۵ سال از نخستین تلاشها در جهت ایجاد یک سیستم تئاتری متباین با سیستم تئاتری متداول در آلمان، وفور تئاترهای آزاد نمایانگر طیف وسیع و متنوعی از فعالیت‌های تئاتری است. بهر حال، چه از نقطه نظر ایدئولوژیکی - زیبایی‌شناسی، چه از لحاظ ترکیب نیستیتوهای بزرگ قدیمی که هنوز نیز یارانه دریافت نموده و همچون سابق و به همان دلایل پیشین مورد انتقاد قرار می‌گیرند، تناقضی در بیکره بهم پیوسته تئاتر وجود ندارد. خصیصه‌های عمده تئاتر آزاد امروزی عبارتند از: تعدد و تنوع در قالب و مضامین و نیروی خلاقه.

این موضوع به آن معنا نیست که تئاترهای آزاد فاقد سلسله مراتب یا مدیری در رأس امور، یا یک ساختار اداری هستند؛ گرچه برخی از این گروه‌ها هنوز نیز در مورد مسائل خود بطور جمعی تصمیم می‌گیرند. فعالیت تئاتری برخی از گروه‌های بزرگ از قدمت طولانی برخوردار است. برخی گروه‌های تئاتری دیگر نیز با ارائه پروژه‌های، منحصر بفرد بسزعت از گمنامی بدر می‌آیند. از بعد هنری و زیبایی‌شناسی وسعت بی‌حد و مرزی وجود دارد؛ از کلام و موسیقی، تصنیف، حرکات نمایشی و حرکات آکروباتیک گرفته تا پانتومیم و کمدی‌های کم‌مایه. در قالب نمایشی نیز تنوع به چشم می‌خورد؛ از نمایش‌هایی که در آنها تماشاگران ناظر نمایش باقی می‌مانند تا نمایش‌هایی

برنامه‌های آموزشی را نیز در کنار اجراهای خود ارائه می‌کنند.

فعال‌ترین صحنه گروه‌های تئاتر آزاد در برلین و نوردراین - وست فالن وجود دارد. شهرهای صنعتی آلمان غربی سابق - که خارجی‌ها آن‌ها را یک شهر واحد و بزرگ می‌پندارند - جایگاه بیشمار گروه‌های تئاتری کوچک و بزرگ و نیز هنرمندانی است که بصورت منفرد فعالیت دارند.

این ناحیه که سالها مهد آشفته‌گی‌های سیاسی و انتقادات اجتماعی بوده است، این اواخر به چشم‌انداز بسیار گونه‌گون تئاتری، بخصوص تئاتر برای نوجوانان، مبدل شده است. تئاتر برلین بطور مشخص دارای ا نگاه به نفس و در برابر مشکلات بردبار و شکیب است. در یک جویبی که موجود کسب تجارب و انجام اصلاحات در ساختارهای تئاتری در یک سطح وسیع می‌باشد، گروه‌های تئاتر آزاد توجه خود را سخت معطوف تئاتر کودکان و نوجوانان ساخته‌اند. از زمان وحدت دو آلمان، برلین به یک منبع وسیع از فرصت و توانایی انجام کار تئاتری مبدل شده است. تئاتر سالن پولو^{۲۷} - یک گروه تئاتر کوچک با کیفیت استثنایی در این صحنه تئاتری

فرهنگی^{۲۱} - از اولدنبورگ، در سالهای اخیر، با همکاری نوربر توپرستا^{۲۲} - کارگردان آزرانتینی، تولیدات نمایشی خود را توسعه داده است. در حالیکه کارگاه نمایش ماربورگر همواره بیشتر به متون ادبی گرایش داشته است؛ نظیر آثار هانس - ماگنسن انزن برگر^{۲۳} - هاینز مولر^{۲۴} و الکساندر کلوگه^{۲۵} - گروه نمایشی اولدنبورگ نمایش خاص خود را داشتند، تئاترهایی که از لحاظ محتوی در ارتباط با یکدیگر و در مورد آلمان غربی سابق بودند یا اخیراً تألیفی دراماتیک در مورد مستعمره آمریکا، گروه اولدنبورگ بخشی از یک مرکز اجتماعی - فرهنگی بشمار می‌رود، به این مفهوم که تمامی سایر گروه‌ها و کارگزاران این مرکز بر پایه همان مضامین با یکدیگر همکاری دارند. در کارگاه تئاتر فرای^{۲۶} - شاهد نوع دیگری از مشارکت هستیم. کارگاه تئاتر فرای واقع در کولوبین در سال ۱۹۷۷ با تلفیق تجربی هنر و مکتب آغاز به کار نمود و شیوه‌های منحصر بفرد کار که عناصر انیمیشن و نمایشی، هر دو، را به هم در می‌آمیزد، تعمیم بخشید؛ آمیزه‌ای از تئاتر فعال و عام پسند ساختار منحصر بفرد گروه نمایشی کولوبین سرمشقی شد برای گروه‌های تئاتری دیگر که کلاس، کارگاه‌های هنری و

بشمار می‌رود.

رفاه گروه‌های تئاتر آزاد در شهرهایی نظیر برلین، مبین این حقیقت است که فرهنگ کار تئاترهای آزاد قبل از هر چیز یک فرهنگ شهری است، گرچه تنها به فرهنگ شهری تعلق ندارد. برخلاف نواحی نظیر شله وینگ هلشتاین^{۲۸} در شمال غربی یا نواحی جنوب غربی یا جنوب شرقی آلمان، در ساکسونی مرقی‌ترین ساختار گروه‌های تئاتر آزاد روستایی وجود دارد.

حال نگاهی به جمهوری دمکراتیک (سابق) آلمان می‌اندازیم که رشد و توسعه تئاتر آزاد در آن سخت تحت تأثیر عوامل دگرگونی اجتماعی و رفتار سیاسی بوده است. به استثنای نوآوری‌هایی چند در دهه ۷۰، فعالیت تئاتر آزاد آنچنان که در آلمان غربی مدنظر بود، در جمهوری دمکراتیک سابق آلمان امکان پذیر نبود.

با این حال، در اینجا فعالیت‌های هنری مستقل بسیاری اگرچه در ارتباط با فعالیت دانشگاهی و در چهارچوب آموزشی فرهنگی انجام می‌گرفت، بعبارت دیگر، تئاتر آزاد به مفهوم متداول در آلمان غربی سابق و به آن مفهومی که هنوز نیز در برخی ساختارها باقی است، در آلمان شرقی نه معتبر بود و نه مورد استقبال واقع شد.

با اینحال، نوآوری‌هایی صورت می‌گیرد. از میان معروفترین گروه‌های نمایشی نوآور می‌توان تئاتر سنوپیتر^{۲۹} در برلین شرقی و شتات - تئاتر فوسونگ^{۳۰} واقع در سدن را نام برد که از سال ۱۹۸۵ بصورت گروه‌های آزاد آغاز به کار نموده‌اند. تئاتر اخیرالذکر با بکارگیری ابزار صحنه‌ای پوچ گرایسی و سوررئالیستی با آمیخته‌ای از موسیقی عجیب و غریب و نامانوس و ریشخند و طنز گوشه‌ای از دنیای معاصر را به نمایش می‌گذاشت.

گذشته از چندین گروه تئاتر آزاد، بیشمار هنرمند وجود دارند که بطور منفرد فعالیت داشته و گاهی نیز با گروه‌ها مشارکت دارند. این هنرمندان به اشکال مختلف هنری فعالیت می‌کنند. برخی از آنها نقال، برخی اجراگر حرکات ریتمیک یا رامشگر و برخی دیگر تردست، شعبده باز یا هایم هستند. و در برخی نمایش‌ها تمامی انواع هنری به هم می‌آمیزند. تنها تعدادی از گروه‌های آزاد دارای کانون‌های ثابت هستند. گرچه بعضی گروه‌ها در استفاده از مکان‌های نمایشی با دیگر گروه‌ها سهیم می‌شوند. بهرحال، مراکز فرهنگی و کانون‌های تئاتری روز بروز بیشتر پذیرای اجراهای میهمان گروه‌های تئاتر آزاد می‌شوند؛ بعنوان مثال، کانون تئاتری شو توگرت^{۳۱} فرانکفورت دارای سه مرکز این چنینی است؛ تئاتر تورم، کانون تئاتر و کانون هنرمندان. تنها تعداد کمی از گروه‌ها هستند که فقط در کانون‌های محل استقرار خود اجرا دارند. غالب این گروه‌ها به سفرهای اجرایی نیز می‌روند. اغلب، بناچار و به لحاظ مالی نمایش‌ها در خارج از کانون‌ها ارائه می‌شوند، زیرا اجراهای میهمان می‌توانند منبع پرسودی از درآمد باشند. در واقع، برخی از گروه‌ها پیوسته در سفر هستند. از جمله گروه‌های تئاتر آزاد که دائم به سفر اجرایی می‌روند تئاتر هوف پرسینتال^{۳۲} و تسلت تئاتر مترونوم^{۳۳}، فلیگنندن یاتن^{۳۴} و تئاتر تسلتن^{۳۵} دوسلدورف و غیره را می‌توان نام برد که در چادر نمایش خود را به اجرا در می‌آورند و این گروه‌ها معمولاً زمستان را به تولید نمایش و بهار و پاییز را به سفرهای اجرایی خود اختصاص می‌دهند. تمایل روزافزون دیگری که در گروه‌های تئاتر آزاد مشاهده می‌شود، تولید مشترک توسط گروه‌های مختلف تئاتری است. این شکل از تولید گاه به لحاظ مالی و گاهی نیز به لحاظ هنری در ارجحیت قرار می‌گیرد. تولیدات مشترک روز بروز بیشتر شکل بین‌المللی بخود می‌گیرند. برای گروه‌های آزاد، تولیدات نمایشی با کیفیت خوب و استفاده از بازیگران درخشان به لحاظ مالی تنها به شکل مشارکتی امکان‌پذیر است. در مورد تئاتر کودکان و نوجوانان، تئاترهای آزاد، نه تنها در برلین بلکه در بسیاری از شهرهای دیگر نیز، بیشترین تلاش را جهت ارضای خواسته‌های تماشاگران انجام می‌دهند. شاید دلیل این امر این باشد که گروه‌های تئاتر آزاد درک و تشخیص بهتری از مسائل و مشکلات و رویاها و تمایلات کودکان و نوجوانان دارند. غالب گروه‌های تئاتر آزاد ستار هستند و اغلب برای یافتن مخاطبین خود به مدارس یا به آسایشگاه‌ها روی می‌آورند.

در سالهای اخیر، حتی برخی تئاترهای شهری و ایالتی، بخش‌های خاص تئاتر برای کودکان و نوجوانان برای خود ترتیب داده‌اند؛ این گروه‌ها از شیوه کار گروه‌های تئاتر آزاد آموخته‌های فراوانی کسب کرده‌اند. امروزه، تقریباً در تمامی شهرهای بزرگ گروه‌های آزادی یافت می‌شوند که اجراگر تئاتر کودکان هستند. بسیاری از این گروه‌ها در خارج از منطقه فعالیت خود نیز از شهرت و اعتبار برخوردار می‌باشند. مثل تئاتر مارین باد^{۳۶} به مدیریت دیتروگومل^{۳۷}. امروزه، مرزی میان تئاترهای سازمانی و تئاترهای آزاد وجود ندارد و نمونه بارزی که در این مورد می‌توان ذکر کرد، تئاتر آن در روبر^{۳۸} در

مولهایم^{۳۹} است که مؤسس آن روبرتوسیولی^{۴۰} است که تحت مدیریت وی این گروه در تلاش است تا تجارب تئاتر حرفه‌ای را با خلاقیت گروه‌های نمایشی آزاد به هم آمیزد. گروه‌های دیگری که مرز میان گروه‌های سازمانی و آزاد را مراعات نمی‌کنند، عبارتند از: تئاتر پراپیلپ که نخستین گروه تئاتری از روم است که اخیراً در آلمان استقرار یافته است و هم اکنون دارای کانون ثابتی است. تئاتر شمیدت^{۴۱} در هامبورگ نیز در این رده قرار دارد. گرچه، گروه شمیدت بسیار تحت تأثیر شیوه هنری گرنی لیتمان است، اما ضمن همکاری با گروه‌های آزاد به تجارب بسیاری دست یافته است. اکنون، این گروه اجراگر بخش عمده‌ای از برنامه تلویزیون ملی آلمان می‌باشد. در سالهای اخیر، بیان جدی آنها به هزل در آمیخته است. گروه تئاتر شکسپیر پوپم^{۴۲} را نیز می‌توان حد فاصل این دو گروه تئاتری در نظر گرفت که نمایش‌های آنها به زرفرته شده از آثار شکسپیر و براساس مفاهیم و برداشته‌های کلی از نوشته‌های این نویسنده است. این گروه با ترکیب ماهرانه تئاتر عام پسند، بداهه پردازی، شعر و گفتار جسورانه توانسته حتی بدون دریافت یارانه به موفقیت دست یابد. گروه‌های تئاتری روتراوت دونو^{۴۳} و هایدرون ویلهاور^{۴۴} تجربه کار در تئاتر سازمانی و آزاد هر دو را داشته‌اند. این دو گروه پس از داشتن چند تولید نمایشی آزاد، سه سال را صرف اداره تانس تئاتر پوپم کردند و سپس مجدداً به شیوه آزاد به فعالیت پرداختند. آنها موسیقی، حرکات ریتمیک و گفتار را به هم می‌آمیزند و گاهی نیز برای دستیابی به تئاتری که در آن حرکات نمایشی جایگزین بیان می‌شود، از کمدی و نمایش ماسک بهره می‌گیرند و در روت لینگن^{۴۵}، یک گروه کاملاً آزاد برای حفظ تجارب و آزادی‌های دیرینه خود در یک گروه کوچک سازمانی بنام تئاتر اندرتون^{۴۶} ادغام گشت.

علیرغم اینکه سازمان‌های هنری کاملاً از کیفیت خوب کار گروه‌های آزاد و اهمیت آنها آگاهی دارند، با اینحال کلیه این گروه‌ها را تنها زینتی ظریف برای صحنه تئاتر بشمار می‌آورند، نه فعالیتی متمایز و مجزا از دیگر اشکال فعالیت تئاتری که ارزش تأمین شدن را از لحاظ مالی داشته باشد. پس جای تعجب نیست که تقریباً تمامی گروه‌های تئاتر آزاد دارای مشکلات عظیم مالی هستند؛ دستمزد کارگزاران بسیار ناازل است، بیمه‌های اجتماعی نیز اغلب نامطمئن هستند و بسیاری از آنها ناچار هستند شب‌ها کار کنند یا کار دومی برای خود بیابند که بتوانند حداقل نیازهای مالی و زندگی خود را تأمین نمایند. گروه‌های تئاتر آزاد آلمان در حال سازماندهی مجدد خود می‌باشند تا به وضعیت مطلوبتری دست یابند. دو سال است که یک سازمان ملی گروه‌های آزاد (اتحادیه گروه‌های تئاتر آزاد) تأسیس شده است؛ در ضمن، سازمان‌های محلی نیز تأسیس شده است. بیشتر گروه‌های تئاتر آزاد به این سازمان‌ها تعلق دارند که از منافع اعضای خود در ارتباط با دیگر گروه‌ها مراقبت نموده و نیز همکاری‌های درون سازمانی بسیاری با آنها

امروزه، تئاتر آلمانی گروه‌های آزاد پس از یک شروع توانمند و پشت سر گذاشتن یک دوره بحرانی و رکود، مجدداً با درخششی تازه در وضعیت نوینی قرار گرفته است؛ گروه‌های آزاد جایگاه خود را یافته و در صدد سازماندهی خود می‌باشند. آنها برای ایجاد تنوع و تحرک بیشتر در تئاتر خود ساختارهای خاص خود ایجاد کرده‌اند و مهمتر از همه آنکه در طی سالهای اخیر، این موضوع بیشتر آشکار می‌شود که تئاتر گروه‌های آزاد دیگر تنها نمودی موقت از یک حرکت اعتراض آمیز نیست. امروزه، تئاترهای آزاد دیگر نمی‌خواهند خود را بعنوان یکتاشق منحصر بفرد شبکه تئاترهای شهری و ایالتی آلمان نشان دهند. بلکه، در واقع، آنها تمامی هنرپروران را به تفکر و تأملی نو در باب کل سیستم تئاتری آلمان فرا می‌خوانند. کار گروه‌های تئاتر آزاد می‌توانست انگیزه چنین تفکرات

بنیانی را فراهم سازد. شاید دور نباشد زمانیکه ما دیگر از اصطلاحات تئاتر آزاد و سازمانی سخنی به میان نیاوریم. زمانیکه در چهارچوب چشم‌انداز تئاتری متنوع شامل کانون‌های بزرگ، گروه‌های تئاتری بزرگ و بسیاری از گروه‌های تئاتری کوچک و متوسط به اشکال متنوع و با وظایف متعدد که برحسب نیاز خود بقدر کافی یارانه دریافت خواهند داشت، کاربرد واژه آزاد بیهوده خواهد بود. این تنوع و تعدد گروه‌های تئاتری با مفهوم اصلی آزادی از دینگاه گروه‌های آزاد مطابقت دارد؛ تئاتری آزاد از هر آنچه که زائد و بیهوده است، تنها بر محور ضروریات لازم سازمانی و اداری، کمال مطلوبی که ارزش در وهم گنجاندن را دارد.

منبع: Le theatre en Allemagne; 1993

- 1- Heße
- 2- Stadttheater
- 3- Landesbühnen
- 4- Dortmund
- 5- Esslingen
- 6- Prélude
- 7- Interlude
- 8- Martina von Boxen
- 9- Michael Habelitz
- 10- Kleist (1777 - 1811)
- 11- Penthesilea
- 12- Wu - Wei
- 13- Schlicksupps
- 14- Theater am Turm
- 15- The good soul of Setzuan
- 16- Rote Grütze
- 17- "Darüber Spricht Man Nicht"
- 18- "Was Heisst Hier Liebe?"
- 19- Marburger
- 20- Birgitta Linde
- 21- Kulturetage
- 22- Norberto Presta
- 23- Hans - Magnus Enzensberger
- 24- Heiner Müller
- 25- Alexander Kluge
- 26- Freie Werkstatt
- 27- Zan Pollo
- 28- Schleswig - Holstein
- 29- Zinnober
- 30- Statt - Theater Fassungslos
- 31- Stuttgart
- 32- Theater hof Priessental
- 33- Zelt theater Metronom
- 34- Die Fliegenden Bauten
- 35- Zelten
- 36- Marienbad
- 37- Dieter kümmel
- 38- Theater an der Ruhr
- 39- Müllheim
- 40- Roberto ciulli
- 41- Pralipe
- 42- Schmidts
- 43- Corny littmann
- 44- Bremer
- 45- Rotraut de Neve
- 46- Heidrun Vielhauer
- 47- Theater in der Tonne